

MİLLÎ FOLKLOR

Üç Aylık Uluslar Arası Halkbilimi Dergisi

International and Quarterly Journal of Folklore

Revue Internationale et Trimestrielle des Arts et Traditions Populaires

Türkiye'de
ilk halkbilimi
cassinesi 1966
yılında bu adla
kuruldu.

Cilt/Volume/Tome: 8 • Yıl/Year/Année: 15 • Sayı/Number/Nombre: 57 •

Bahar/Spring/Printemps: 2003 • ISSN 1300-3984

İÇİNDEKİLER / Contents / Sommaire

Hakem Kurulu / Editorial Board / Comité d'Experts	3
Birkaç Söz/Foreword / Par l'éditeur	4
M. Öcal OĞUZ	
Prof. Dr. Talât S. Halman ve Açıklamaları/ Minstrel-Poet Kind Poems by Talât S. Halman / Talât S. Halman et ses poèmes improvisés	5
Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ	
Selim Sırrı Tarcan'ın Bir Makalesi: "Yeni Zeybek Raksı"/An article by Selim Sırrı Tarcan: "A New Zeybek Dance" / Un article de Selim Sırrı Tarcan: "La nouvelle danse de Zeybek"	10
Doç. Dr. Metin EKİCİ	
Folklorlarda Çağdaş Araştırma Metodlarının Bazı Yönleri Hakkında / On Some Aspects of Contemporary Folklore Research Methods / A propos de certains aspects des méthodes de recherche modernes dans le domaine du folklore	26
Doç. Dr. Fuzuli BAYAT	
Narkız Destanı ve Dede Korkut/ The Epic Story of Narkız and the Book of Dede Korkut / Dede Korkut et l'épopée de Narkız	39
Doç. Dr. Nerin KÖSE	
İnsan, Çevre, Kültür Etkileşimi Çerçevesinde Barınma Kültürü / The Building Types and Building Culture in Accordance to the Relationship Between Human, Environment and Culture / La culture du refuge dans le contexte de l'influence mutuelle de l'homme, de l'environnement et de la culture	46
Doç. Dr. Y. Cemalettin ÇOPUROĞLU	
Aytis; Aytis-Tartış / The Genre of "Aytis" and Verbal Dueling Among Kazak Folk Poets / Aytis; Aytis-Tartış	58
Yrd. Doç. Dr. Nergis BIRAY	
Oğuz Kağan Destanının Kahramanlık Mitosu Bakımından Çözümlemesi / An Evaluation on the Epic Story of Oguz Kağan by View of Heroism Myth / Analyse de l'épopée d'Oguz Kağan basée sur le mythe de l'héroïsme	76
Yard. Doç. Dr. Tarık ÖZCAN	
Oğuz Kağan Destanı'nda Hayvanlar/ Animals in the Epic Story of Oguz Kağan / Les animaux dans l'épopée d'Oguz Kağan	82
Merdan GUVEN	
Tura Oyunu / A Folk Game: "Tura" / Le jeu de pile ou face	92
Yard. Doç. Dr. Rıdvan ÖZTÜRK	
Karacaoğlan'ın Bazı Şiirlerinde Ölüm İmgesi / Death Images in Some Poems of Karacaoğlan / L'image de la mort dans quelques poèmes de Karacaoğlan	96
Yard. Doç. Dr. Hülya ÇEVİRME	

FOLKLORDA ÇAĞDAŞ ARAŞTIRMA METOTLARININ BAZI YÖNLERİ HAKKINDA

On Some Aspects of Contemporary Folklore Research Methods

A propos de certains aspects des méthodes de recherche modernes dans le domaine du folklore

Doç. Dr. Fuzulî BAYAT*

ÖZET

Sözlü kültür üzerine inceleme metotlarının çoğu 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi de yapısal-semantic metottur. Yapısal-semantic metoda göre halk edebiyatı mahsullerinde sabit bir kompozisyon bulunur. Yapısal-semantic metot yalnız işaret-anlam, masal-kültür, metin-gerçeklik ve türler arasındaki ilişkiyi araştırmakla kalmaz, aynı zamanda halk edebiyatının tür özelliklerini incelemeyi amaç olarak benimser. Makalede morfolojik araştırma ekolünden bahsedilirken fonksiyonların bulunup bu fonksiyonların birbiriyle olan ilişkisini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Ayrıca, geliştirilen yapısal-antropolojik metotla, mite ve masallara evrensel kültür sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak bakıldı. Bu ekollerin taraftarları etnografya, etnolojiyi, mitolojiyi ve halk edebiyatını içine alabilecek büyük kültür modelleri oluşturmayı hedef olarak belirlemişlerdi.

Anahtar Kelimeler

Yapısal-semantic metot, mit, masal, psikanaliz, tip.

ABSTRACT

Majority of the methods relating to analysis of literary culture have appeared in the 20th century. One of these methods is structural-semantics which is fixed composition in the products of folk literature. Structural-semantic method does not only examine the relationship between sign-meaning, text-reality and between genres, but also aims to investigate and perceive of folk literature. This article aims to discuss schools of morphological research while discovering functions and the relationship between these functions. Furthermore, with the developed structuralist-anthropological method myth and stories are considered as an inseparable part of the universal cultural system. The supporters of these schools have been determined to construct cultural models which are capacious enough to include in its boundaries ethnography, ethnology, mythology and literature.

Key Words

Structuralist-semantic method, myth, fairy tale, psychoanalyze, type.

0.0. Kısa Giriş

Batı ve Sovyet bilim adamlarının folklor alanında başvurdıkları çağdaş araştırma metotlarının çoğunluğu XX.yüzylında, kırkıncı ve ellinci yıllarının başlarında ortaya çıkmıştır. Halk edebiyatı türlerine, özellikle ilk olarak masallara ve mitlere tatbik edilen bu metot, genel olarak yapısal inceleme metodu olarak adlandırılır. Her ilmi metot

gibi yapısal veya bugün adlandırıldığı gibi yapısal-semantic metodun da selefı vardır. Bu metotla çalışan veya bu metodu şekilcilikle suçlayan, ancak bu veya diğer halk edebiyatı türünün şekil ve yapısını öğrenmeden metnin enformasyon yükünün anlaşılmayacağını bilen bilim adamlarının da ortak fikrine göre, yapısal-semantic tahlilin oluşmasında Rusya'da kurulan Şiir Dilini Öğrenme Cemi-

Yıl: 15 Sayı: 57

yeti'nin büyük rolü olmuştur. 1916-1918'lerde bir grup dilci (E.D.Polivanov, L.P.Yakubinskiy), edebiyat tarihçisi ve teorisyeni (V.B.Şiklovskiy, B.M.Eyhenbaum, Yu.N.Tinyanov) tarafından kurulan bu cemiyetin edebiyatta ilk araştırmalarını V.Şiklovskiy yapmıştır ve teorisini dilbilim verilerine dayandırarak oluşturmuştur. Şiir Dilini Öğrenme Cemiyeti'nin dile ve edebiyata yaklaşım tarzı teorik açıdan, bundan bir süre önce kurulmuş Moskova Dilcilik Derneği'nin araştırmalarına çok yakın idi. (Engelgard, 1927) Dili ve edebiyatı yeni yöntemlerle araştırmayı amaç bilen her iki cemiyet edebiyatın esas anahtarı rolünde şiir dilini görmekteydiler.

Kısacası yapısal-semantic metodun selefı sayılabilecek şekilci veya modelleştirici dönem XX.yy.ın 20.-30. yıllarında ilk önce dilcilikte, psikolojide, antropolojide ve daha sonra musiki teorisinde hızla gelişmeye başladı. Çok dikkatli tahlil "şekilcilerin" ve yapısal semanticçilerin eserlerinde benzeri veya uygun teorik yaklaşımların olduğunu göstermektedir. Burada, bu iki disiplin arasında köprü rolünü oynayan ve 30'lu yıllarda oluşan Prag Dilcilik Derneği'nin hizmetlerini de kaydetmek lazımdır. Şiir Dilini Öğrenme Cemiyeti, Moskova Dilcilik Derneği ve Prag Dilcilik Derneği modelleştirici sistemin esaslarını işleyip hazırlamakla yapısal-semantic metodun başlıca yönlerini çizmiş oldular. Tüm bu halef-selef ilişkilerine ve şekilci, modelleştirici taraflarına rağmen halk edebiyatında yapısal-semantic araştırma metodu metne ve metni oluşturan kontekse ağırlık vermekle, orijinal bir yaklaşım yöntemi olarak dikkati çekmektedir.

Bu çalışmanın amacı sadece folklor da XIX. yy.dan beri kullanılan yöntemleri ve mektepleri, muasır metotları tanı-

mak ve onların esas yönlerini araştırmak değil, daha çok dilbilim verilerine dayalı ve son elli yılda Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'nde gelişen yapısal metotları ve de onların başlıca özelliklerini incelemek, Türk folklorunun aşırtılmasında tatbik prensiplerini göstermektir.

1.0. Yapısal-Semantik Metot ve Onun Halk Edebiyatı Araştırmalarına Katkıları

Yapısal-semantic metot herhangi bir bedii eseri, özellikle anonim halk edebiyatı metnini oluşturan unsurları, bu unsurların birbiriyle karşılıklı ilişkilerini, onların metindeki yerini ve fonksiyonunu öğrenir. Yapısal-semantic metot, metni oluşturan unsurların diyakronikliğini ilmi açıdan tasdik eder, bedii, estetik değer kazanmış unsurların oluşma ve gelişmesini öğrenir, onların değişik unsurlarının bütünlü münasebetlerini açığa çıkarır. Şu hâlde metnin (Meselâ, sihirli masalların) parçalarını oluşturan yapı, asıl (constructif) ve yardımcı (fakültatif) elemanların birbiriyle karşılıklı ilişkisinin toplamıdır. Ayrıca anlam taşıyan unsurlar her metnin keyfiyet değerini tayin etmektedir. Bu durumda, metnin kompozisyon terkinibini oluşturan yapıya şöyle bir açıklama getirmek mümkündür: "Yapı iç unsurlar arasındaki münasebetlerin toplamı olup, bütünü oluşturan unsurları şekillendirir. Demek, yapısal tahlil, anlam taşıyan unsurları ve onların dizilişini öğrenir." (Maranda, Maranda Köngäs, 1985:194) Metnin (Meselâ sihirli masalın) yapısını oluşturan unsurların sayı, hatta diziliş sırası değişse de yapı, esasen değişmez, aynı kahr. Değişmeyen bu yapı halk edebiyatı türünün (somut olarak masalın veya mitin) özelliğini korumuş olur.

Görüldüğü gibi yapı denildiğinde metnin iç ve dış unsurlarının ilişkisi, dü-

* Gaziantep Ünversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

zeni ve aynı zamanda türün bütünlüğü anlaşılır. Herhangi bir türün yapısal özelliğini öğrenmek halk edebiyatı uzmanlarını ve folklorcuları uzun zaman- dan beri düşündürmüştür. Problemin bu şekilde ortaya konulması ve onun ellili yıllardan sonra yapısal metotla çözüm- lenmesi çabaları mitlerin, efsanelerin ve masalların incelenmesinde yeni bir say- fa açmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki, yapısal tahlile göre metnin mazmunu ile şekli ayrılmaz, mazmun şeklinde ger- çekleşirse, şekil de mazmunda yüze çı- kar, yani bunlar bir bütün oluşturmak- tadır. Yalnız 30-40'lı yıllarda geniş bir alana yayılan şekilci metot, mazmunla, şekli birbirinden ayırır ve şekle öncelik tanır. Sonuçta bu, kuru bir şematizme ve formaliteye ulaşır. Aslında şekli, maz- mundan ayrı tasavvur etmek, metnin yapısı açısından mümkün değildir. Önemli bir meseleye daha değinmek la- zımdır ki, yapısal veya yapısal-semantik tahlil metodu Batı'da, özellikle felsefede geniş yer tutmuş olan structuralizm de- ğildir. Bunların arasında önemli bir fark vardır. Structuralizm, bilindiği gibi, fel- sefi bir akımdır. Yapısal metot ise araş- tırma, inceleme tekniğidir. Bir örnek ve- rerek bu konuyu kapatabiliriz. Kendi çağdaşlarının en azından 20-30 yıl önün- de olan Rus folklor araştırmacı V.Propp, masalları yapısal açıdan incelemesine rağmen structuralist değildir. Aynı za- manda mit ve folklorun çağdaş yapısal-se- mantik metodun önde gelen isimleri, meselâ, Rus bilim adamlarını (V.I.İva- nov, Yu.M.Lotman, E.M.Meletinskiy, S.Yu.Neklyudov, V.N.Toporov, N.Putilov, M.Segal vb.), Avrupa ve Amerika âlimle- rinin bir kısmını (P.Maranda, E.Kongäs- Maranda, A.Dundes, A.J.Greimas C.Bremond, L.Ganvin, M.Cambrou vb.)

felsefi anlamda structuraliste olarak ad- landırmak mümkün değildir.

1.1. Yapısal-Semantik ve Yapı- sal-Tipolojik Tahlil Metodunun Prensipleri

Genel yapısal araştırmanın terkip kısımlarından olan yapısal-tipolojik ve yapısal-semantik metotlar, folklor met- ninde umumî ile hususiyi, değişkenle sa- bit olanı, özelle genel olan elemanları açığa çıkararak öğrenilir. Halk edebi- yatının bütün türlerinin, özellikle, manile- rin, türkülerin, atasözlerinin, masalla- rın sabit kompozisyon yapısı vardır. Yapı- sıal-tipolojik metot halk edebiyatının anonim anlatım türlerinin çoğunda (ri- vayetlerde, türkülerde, atasözlerinde, manilerde, masallarda) üç tip unsurun varlığının olduğunu ispatlar: a) evrensel unsurlar: Örnek olarak mit ve masalları gösterebiliriz b) Genel unsurlar: daha çok millî nitelikte olup destan ve atasöz- lerini örnek olarak verebiliriz c) özel ni- telikteki unsurlara da coğrafi-etnik özel- lige sahip bölgesel ürünleri (niniler, tür- küler. vs.) örnek verebiliriz.

Yapısal-tipolojik tahlil, aynı zaman- da ayrı ayrı halkların folklor türlerini öğrenirken bu halklardan birinin diğeri- ni etkilediği düşüncesine kapılmaz. Bu durumda, yapısal-tipolojik metot, benze- ri unsur ve motiflerin tipolojik kökenle- rini açığa çıkarır ve benzerliğin doğal şartlara bağlanmasını savunmuş olur. Meselâ, her bir halkın mitleri, efsanele- ri, masalları ne kadar millî ise, bir o ka- dar da umumî bir yapıya ve konuya sa- hiptir. Burada bazı folklor türleri, özel- likle G.Vicaire'in de değindiği gibi halk şiiri ve türkülerini hiçbir dış etkiye maruz kalmadığı için daha çok millidir. (Vicaire, 1902:82)¹ Millîlik ve beşerilik oranı tür- lere göre değişmektedir. Mitlerde ve ma- sallarda evrensellik nasıl ön plânda ise,

halk şiirlerinde de millîlik ön plândadır.

Yapısal-semantik tahlil metodu halk edebiyatı türlerini yalnız sinkronik açıdan (donuk bir devrin veya bir olayın ya da coğrafi bölgenin yansıması gibi) değil, hem de diyakronik (tarihi gelişme süreci içinde) plânda, tarihi gelişme açı- sından eleştirir. Başka bir ifadeyle halk edebiyatı türlerinin araştırılmasında ya- pısal-semantik metodu kullanan bilim adamlarının (A.Dundes, E.Meletinskiy, S.Neklyudov, E.Segal, T.Tsivyan vb.) esas kriterlerinden birisi de tarihliliktir. Yapısal-tipolojik ve yapısal-semantik metodun bütün bu genel özelliklerinden sonra onun, mitlerin ve sihirli masalla- rın öğrenilmesindeki esas prensiplerini aşağıdaki şekilde sınıflandırabiliriz.

a) Bu metotlardan yapısal-tipolojik tahlil rasgele herhangi bir unsuru değil de türün (somut olarak masalın) yapı- sında esas rol oynayan elemanların ta- mamını ve karşılıklı ilişkisini inceler. Umumî veya genel unsur, sanat eleman- ları ve motifler genetik ve tipolojik plân- da alınarak tahlile tâbi tutulur. E.Pome- rantseva'nın da yazdığı gibi, umumî un- surlar değişik yönlerden belirlenmiş olur: Umumî unsur muhtemelen başlan- gıçtan itibaren mevcuttur veya metne yeni getirilmiştir. Umumî unsur tipolo- jik şekilde her bir halkta önceden mev- cut olabildiği gibi, iki ve daha çok halkın kültür alış veriş sonunda getirilmiş de olabilir. Tüm bunlara bakmaksızın halk edebiyatının umumî unsurları her za- man ayrı ayrı halkların manevî kültür ürünlerinin yakınlaşmasına neden olan etnik fonksiyonu yerine getirmektedir. (Pomerantseva, 1979:101)

b) Yapısal-tipolojik tahlil, tarihi-ti- polojik metotla birlikte folklor türlerinin kanuna uygun yönlerini diyakroninin bütün tarafları ile birlikte öğrenir, yani

motiflerin oluşma ve zamanla gelişme özelliğini göz önünde bulundurarak ince- lemeye katılır. Aslında problemin ideal çözümü teorik ve pratik olarak bu iki metot arasındaki farkı ortadan kaldır- makla mümkündür. Bu iki yaklaşım me- todunu birleştirmekle bir faktörü de ay- dınlığa kavuşturabiliriz. B. Putilov'a gö- re her bir folklor ürünü nasıl tarihi ise ve her bir tür, nasıl ki tarihi gelişme so- nunda ortaya çıkmışsa, o zaman folklor tarihi de doğal olarak yapısalıdır. Demek ki, herhangi bir halk edebiyatı ürünü- nün yapısal (yapısal-tipolojik) tahlili ve tarihi araştırma (tarihi-tipolojik) meto- duyla incelenmesi tek ve aynı olan araş- tırma yönteminin iki yönü niteliğindedir. (Putilov, 1976:26) Yani tarihilik yapı- da korunduğu gibi, yapı da tarihi geliş- mede şekillenir. Günümüzde yapısal-ti- polojik metodu peri masallarının, efsa- nelerin, destanların ve mitlerin diyakro- nik açıdan öğrenilmesinin dışında tasav- vur etmek mümkün değildir.

c) Yapısal-semantik tahlil metodu (aynı zamanda yapısal-tipolojik metot da) halk edebiyatı türlerinin, özellikle, masal ve destanların millî, umumî ve özel taraflarını ortaya çıkarır, benzer ve farklı elemanların tipolojisini ve seman- tik özelliklerini inceler. Özellikle masal- ların ve mitlerin öğrenilmesinde esas dikkat motifi oluşturan unsurların dü- zenleme sırasına, sanat niteliğine ve kö- kenine verilir. Şunu da ilave etmek gere- kir ki, semantik değer kazanmış unsur- ların millî ve bölgesel özellikleri de ayrı- ca araştırma konusu niteliğine sahip olur.

1.2. Metnin Semiotik Tahlilinin Esas Yönleri

Yapısal araştırma metodunun ter- kip kısmı ve daha üst basamağı olan ya- pısal-semiotik tahlil son dönemlerde

halk edebiyatı uzmanları tarafından başarıyla tatbik edilmektedir. Semiotika (Yunanca "semeion" işaret demektir.) XIX. yy.'ın sonlarına doğru oluşmuş işaretler ve işaretler sistemi hakkındadır. Bu disiplinin kurucusu olarak Amerikan filozofu Ch.S.Peirce (1839-1914) ve İsveç filologu F.de Saussure (1857-1913) kabul edilmektedir. Bağımsız ilim dalı gibi çağdaş semiotika XX.yy.'ın 50'li yıllarında dilciliğin, sibernetikanın ve enformasyon teorisinin birleşmesi sonunda ortaya çıkmıştır. Dilcilikte devrim yaratmış olan semiotika, dili dört gruba ayırır: 1. Tabii diller (Meselâ, Türk dili, Fransız dili, Çin dili vs.) 2. Suni diller (program dili, bilgisayar dili vs.) 3. Metadil (matematik, fizik gibi dallarda ve suni dillerde kullanılan ilmi dil) 4. İkinci dil, yani ikinci modelleştirici sistem (Doğal diller üzerinde şekillenen kültürün değişik dilleri. Buraya mitin ve ritüelin sembolik sistemi de dahildir.) 60'lı yıllarda dilciliğin bu teorik modellerinin halk edebiyatına tatbiki, bu alanda semiotik metodun oluşmasına neden oldu. 70'li yıllarda diğer alanlarda da semiotik yaklaşım başladı ve yapının invariantını açığa çıkarttı. Meselâ, bale dili, sirk dili, dram dili vs. ortaya çıktı. Özellikle sonraki yıllarda metnin ferdi yönlerinin öğrenilmesine ağırlık verildi. Bu araştırma yöntemi ile metne sadece enformasyonun pasif aktarıcısı gibi değil, ayrıca enformasyonun jeneratörü gibi bakılmaya başlandı. Yapısal-semiotik metodun tatbiki ile metnin veya ritüelin ilk varyantının oluşturulması o derece ustalıkla yapıldı ki önceki ilmi metotlar için bu mümkün sayılmazdı. (Slovar, 1987:374, Trudi, 1964-1983, sayı 1-16, Stepanov, 1971)

Şunu özellikle kaydetmek gerekir ki, metnin ve umumiyetle bedii eserin

semiotik tahlili, kökeni açısından eski zamanlara kadar uzanmaktadır. Özellikle Müslüman memleketlerde dinî, bedii ve felsefî eserler semiotik metotta ya da bir şekilde araştırılırdı. Meselâ, küçük edebî türlerin (gazel, rubai, tuyuğ) şerhi işaret ve işaret sistemi üzerine yapılmaktaydı. Ancak şu da bir gerçektir ki, araştırma metodu olarak yapısal-semiotik tahlil bütün yönleri ile ele alınmamaktaydı. Bir araştırma sistemi olarak semiotik tahlil, dilciliğin bütün metotlarından yararlanarak XIX.yy ortalarında meydana çıktı.

Metin tahlilinin daha üst basamağı olarak yapısal-semiotik metot, meselâ masalı, mitin desakrallaşması (mitlere inandırılabilir kategorinin, masallarda uydurma kategoriye geçmesi) gibi görür, onun kompozisyonunu **sintakmatik** (değişik eleman plânlarının bir tahkiye üzerinde birleştirilmesi) plânda, özellikle **semantik-paradigmatik** (anlamca farklı, ancak paralel unsurların metnin oluşmasında seçilmesi) plânda öğrenir, masalın etnik kültür sisteminde yerini ortaya çıkarır. E.Meletinskiy'nin de gösterdiği gibi yapısal-semiotik metot, tiplerin ve motiflerin keyfiyet ve kemiyet değişkenliğine rağmen semantik plânda mazmun alâkasını derinliğine öğrenmeye imkân verir. (Meletinskiy, 1972:155, Ayrıca bkz: Meletinskiy, 1969, Meletinskiy, 1970, Meletinskiy, 1971, Meletinskiy vd. 1969, Meletinskiy, 1977)² Yapısal-semiotik metot işaret-anlam, masal-kültür, metin-gerçeklik ve türler arasındaki alâkayı araştırmakla sınırlanmaz, aynı zamanda halk edebiyatının tür özelliklerini, metnin sintagmatik ve paradigmatik katmanlarını, dünyayı mitoloji veya masal düşüncesi açısından algılamayı ve incelemeyi amaç olarak benimsemiştir. Demek ki yapısal-semiotik metot türleri

öğrenmekle etnik şuuru ve onun spesifikliğini araştırmış oluyor.

Yapısal-semiotik metodun yardımı ile halk bilimcileri ve halk edebiyatçıları ayrı ayrı türlerin kökeninde yer alan arkaik metinleri ve ritüel-büyük merasimleri yeniden canlandırabildiler. Böyle bir problemin veya problemlerin akademik veya ananevi metotla çözülmesi mümkün değildir. Eski kültürün varolma ve kültür unsurlarının çalışma mantığını koruyan arşetipin çözülmesi için yapısal-semiotik metot kendi kodlarını oluşturdu. Bu durumda halk biliminin, halk edebiyatının ve mitolojinin esas araştırma nesnesi kodlar olmuş oluyor. Mitin, efsanenin, atasözlerinin kökeninde olan enformasyonun kodunu çözmek için semiotik tahlil ve global karaktere sahip olan ikili karşılaştırmalardan yararlanır. Bu metotla çalışanların başlıca görevi ikili karşılaştırmaları mediatör (taşıyıcı) aracılığı ile halletmek, onların nedenlerini açıklığa kavuşturmadır. Semiotikler (yapısal-semiotik metotla çalışanlara semiotikler demek mümkündür.) için yapı, metnin gözle görülemeyen çok derin katmanını oluşturmaktadır. Onu sıradan bir tahlille görmek mümkün değildir, yapıyı yalnız kodların aracılığı ile ortaya çıkartmak gerekir. Şunu da belirtelim ki, semiotik tahlil özellikle son dönemlerde değişik alt yapılardan oluşmaktadır ki, bu da halk edebiyatını daha derinden öğrenmeye imkân vermiş olur. Meselâ **sosio semiotika** herhangi bir türde sosyal kategoriye, sosyal tabakaları, onların oluşma ve gelişme derecelerini araştırır. Şu hâlde sosyal-psikolojik kodlardan, meselâ açlık-tokluk, fakirlik-zenginlik, ihtiyaç-bolluk vs. yararlanılır (Demers vd., 1982: 84) **Kültür semiotika** halk edebiyatında eski ve umumî kültür tabakalarını arayıp bulmaya çalış-

ır, her bir türü kültür sisteminde araştırır. **Etno semiotika** folklor metninden çıkarak etnik problemleri ortaya koyar. Bu araştırmacılara göre etnosun yaşamı, mücadelesi, dünya görüşleri bedii metne yansımıştır.

2.0. Çağdaş Ekollerin Esas Yönleri

Şimdi de mitin, masalın, maninin, genel anlamda folklorun türlerini yapısal metodun değişik tarafları ve yöntemleri ile araştıran çağdaş ekollerin (Herhangi bir metotla araştırma yapan bilim adamları grubunu ekol diye adlandırdık.) inceleme yönlerine başvuralım. İlk önce belirtelim ki, her ekolün araştırma metodu aynı zamanda pozitif ve negatif tarafları ile karakterize edilmektedir.

2.1. Yapısal tahlil metodunun öncüsü olan morfolojik ekolden başlamak mantıklı açıdan doğru olur. Nitekim bu araştırma, yöntemi, yapısal metodun prensiplerini ilk olarak ortaya atan ve bu metodu ilk geliştiren ekoldür. Bu yöntemin kurucuları ve taraftarları (V.Propp, C.Bremond) dilciliğe dayanarak masallar üzerinde yaptıkları araştırmalarla tiplerin fonksiyonuna bakarak masalın, sonradan mitin modelini kurdular. V.Propp "Masalların Morfolojisi" adlı eserinde masallardaki tiplerin oldukça çok, fonksiyonlarının ise oldukça az olduğunu ispatlamış oldu. Propp'un ortaya koyduğu 31 fonksiyon (Tüm masallar bu 31 fonksiyonda birleşmiştir.) kısıtlı masal kahramanları tarafından yerine getirilir. Masaldaki her bir tip birkaç fonksiyon icrâ edebilir. Meselâ, Propp'un metoduna göre, masal kahramanının bir mekândan diğer bir mekâna götürülmesi, herhangi bir eksikliğin ortadan kaldırılması, kurtulma, zor görevlerin yerine getirilmesi vs. kahramanın

yardımcısının faaliyet alanına girmektedir. (Levi-Strauss 1985:16)

Morfolojik araştırma ekolünün esas görevi metinde hâdiselerin gelişmesine yardımcı olabilecek fonksiyonları ortaya çıkarmak, bu fonksiyonların karşılıklı ilişkilerini öğrenmektir. Morfolojik ekol taraftarlarının düşüncelerine göre kahramanların, yardımcıların ve düşmanların fonksiyonu, masallarda ve mitlerde olayların yönünü ve çekirdeğini oluşturur. C.Bremond onları halk edebiyatının ve folklorun atomu olarak adlandırır. Şu hâlde C.Bremond, Propp'un şemasını dikkati çekecek derecede genişletmiş olur. O, fonksiyonları iki bölüme ayırır: "iyileştirme" ve "kötüleştirme". Masallardaki, efsanelerdeki veya mitlerdeki tipler iki cepheye ayrılmış olur. Bu durumda birisi için "iyileşme" ile biten durum, diğeri için "kötüleşme" ile sonuçlanmış olur. (Lotman, 1977:16) Morfolojik ekolün taraftarlarının tahlilleri sintagmatik plânda yapıldığı için bu metotta çalışan bilim adamları masalların veya mitlerin (geniş anlamda ise halk edebiyatı türlerinin hepsinin) gramerini oluşturmaya çalışmışlardır C.Levi-Strauss, Propp'un metodunu semantikadan uzak, şekil gibi değerlendirmiş ve kendi metodu ile folklorun semantikasını oluşturmağa çalışmıştır. Rusya'da bu metot eskimiş olmasına rağmen Türkiye'de Propp metodu ile masalların veya destanların incelenmesi şimdi de yapılmaktadır.

Morfolojik metotla inceleme herhangi bir ilmi araştırmanın esasını oluşturmaktadır. Doğru morfolojik tahlil tarihi öğrenmenin başlangıcı sayılabilir.

2.2. Halk edebiyatının ve eski kültür miraslarının araştırılmasında yapısal-antropolojik veya yapısal-semiotik metot önemli bir rol üstlenmiştir. Bu

ekolün kurucuları ve taraftarları (C.Levi-Strauss, A.Greimas vb.) özellikle mite ve masallara umum-kültür sisteminin ayrılmaz kısmı olarak baktıkları hâlde, halk edebiyatı türlerinin bağımsızlığına dikkat etmemişlerdir. Genel itibarla yapısal araştırmanın ünlü isimlerinden olan C.Levi-Strauss'un eserlerinde bile mitle masalın, efsane ile mitin arasında hiçbir sınır koyulmamıştır.³ Bunun en büyük nedeni araştırmacının tür özelliklerine değil, kültür olaylarına daha çok dikkat etmesi ile izah edilmelidir.

Yapısal-antropolojik ekol, başta C.Levi-Strauss olmakla beraber, derlenmiş ve yayınlanmış dünya folklor örneklerine istinaden herhangi bir türün yapısını oluşturan, semantik değer taşıyan elemanları araştırmakla yapının eski medeniyet ürünlerinde düşünce dışı olduğu kanaatine varmışlardır. C.Levi-Strauss sonraki eserlerinde düşünce dışı yapıdan çıkarak masalı, miti, efsaneyi oluşturan kolektif şuurun mekanizmasını tayin etmeye çalışmıştır. O, arkaik toplumlar için karakteristik olan mitolojik şuardan, evlenme ve akrabalık sistemlerinden yararlanarak insanın tefekkürünü öğrenmeye çalıştı. Bu ekolün ünlü isimlerinden biri olan A.Greimas V.Propp'un ve C.Levi-Strauss'un teorilerini sentez ederek halk edebiyatının tahkiye türlerinin sintagmatik (işaretin diğer işarete münasebetini ortaya çıkartmak) ve paradigmatik (işaretin, ondan yararlanan kolektif ilişkisini ortaya çıkartmak) plânda araştırma yöntemlerini birleştirmeye çalıştı. Propp'un masallarda açığa çıkarttığı fonksiyonları ikili karşılaştırmalar adı altında birleştirmekle A.Greimas halk edebiyatı türlerinin semantik yapısını hiyerarşik plânda incelemeye başladı. (Greimas, 1966:194)

Böylelikle yapısal-antropolojik veya

yapısal-semiotik ekolün bilim adamları için esas meseleyi masalların, mitlerin ve halk edebiyatının diğer türlerinin anlamı ve onların paradigmatik tahlili oluşturmaktadır. Bu ekolün taraftarları etnografyayı, etnolojiyi, mitolojiyi ve halk edebiyatını içine alabilecek büyük kültür modelleri oluşturmaya hedef olarak belirlemişlerdi ve yaptıkları araştırmalarla kısmen de olsa buna muvaffak olabildiler. Bu ise folklor araştırmalarında yeni bir dönem idi.

2.3. Yapısal araştırmanın terkip kısmı gibi, formeller hakkındaki teori de önem taşımaktadır. Bu ekolü oluşturan Harvard Üniversitesinin profesörleri A.B.Lord ve C.H.Whitman'dır. Fakat 1930'lu yıllarda M.Parry Sırp destanlarını araştırırken ilk kez formellere dikkat çekmiştir. Buna göre, formel ekole veya teoriye Parry ve Lord ekolü de denmektedir. M.Parry'den bir süre sonra A.Lord, Homeros'un İlyada ve Odysse gibi iki büyük destan yazmasını ve bu destanları ezbere bilmesinin sebebini epik formellere bağladı. Epik formel veya bazen denildiği gibi epik klişe her bir eserin kompozisyon unsuru olup poetik yapının mikro ve makro elemanını oluşturmaktadır. Bu eleman epik şiirin ritmik aletleri rolünü üstlenmektedir. Epik formel, epik gramerin elemanıdır. Bu, tıpkı bir fiille ifade edilen yüklemün çevresinde birkaç gramer unsurlarının yer almasına benzemektedir. (Zemlyanova, 1975:142) Epik şiirin yapılmasını bir çocuğun dilin gramer formellerini tekrarlamakla öğrenmesine de benzetmektedirler. Kısacası halk edebiyatının bütün türleri, özellikle destanlar, masallar, maniler, türküler, tekerlemeler, atasözleri epik gramerin özeğini oluşturan hazır epik formellerin bu veya başka şekilde tekrarlanması ile yapılmıştır. Formel bir

grup kelimelerin mütemadi olarak aynı şiir ölçüsünde tekrarlanması, herhangi bir fikri ortaya koymak içindir. (Lord, 1960:33)

Bu teoriyi daha da geliştirenler (Th.Sebeok, R.Jacobson, W.Whallon, Roşyanu vb.) formele şöyle bir tanım getirdiler. Formel bir şiir ölçüsünde zaruri bir fikri, ani bir düşünceyi ifade etmek için muntazam olarak kullanılan kelime grubudur. Formel ekol, halk edebiyatı için karakteristik olan irticalen oluşturmaya dolaylı da olsa inkâr etmektedir. Oysa improvize (söyleyicinin aniden metne müdahale etmesi, kendinden zamana ve mekana göre birtakım şeyler ilâve etmesi) halk edebiyatında önemli bir hâdisedir. Eğer formele bu söylenenleri de ilâve edersek, o zaman improvize ve formel birbirini tamamlayan kategoriler olmuş sayılır. Son olarak, mevcut ilmi literatüre dayanarak epik formelleri üç prensip üzere tasnif edebiliriz:

I. Sintagmatik prensip: (epik metin boyunca mevkiye bağlı olarak formel tasnifini göz önünde tutarak). Epik metin-formel üç gruba ayrılır: a) Başlangıç, b) geçit ve c) sonuç formelleri.

II. Semantik prensip: Aşağıdaki grup ve yarım gruplara bölünür: 1. Ritüel formeller, a) düğün, b) yas, c) hediye verme, d) mevsim vs. 2. Savaş formelleri, a) yola çıkma, b) savaş, c) zafer, d) giyim, e) silah. 3. Kültüvî sahne formelleri. 4. Övme formelleri. 5. Dua formelleri. 6. Maişet formelleri. 7. Doğaya münasebet formelleri. 8. Akıllı kelâmlar vs.

III. Dilcilik prensibi: Burada epik metnin formelleri dil unsurları esasında tasnif edilmektedir. Buraya aşağıdaki gruplar dâhildir: 1. Söz formelleri (metafora). 2. Kıyaslama formelleri. 3. Birleşik kelime formelleri (bedii sıfat). 4. Cümle

formelleri. 5. Metin formelleri, dialog, tirada vs. (Veliyev, 1989:78-80)

2.4. Psikanaliz ekolünün üyeleri (E.Fromm vb.) teorilerinin esasını oluşturan konseptlerin çoğunu psikanalizin kurucusu S.Freud'dan almışlardır. (Zemlyanova, 1975:42-48) S.Freud'a göre rüya tabirinde olduğu gibi folklor irrasionalizmde de tesadüfler ve mantıksızlık hüküm sürmektedir. Bu durumda, fertler özgürlük kazanmış oluyor. (Zemlyanova, 1975:48) Freud'un yorumunda masaldaki kurt, yalnız kahramanı kısırlaştırmakla korku oluşturan "intikamcı ata" simgesine değil, hem de atanın önünde infantil (vücudun fiziksel ve psikolojik açıdan gelişmemesi) korku hissi geçiren ve herkes için umumî olan kolektif suçun sembolik elemanı karakteri taşıyan "Edip kompleksine" çevrilmiştir.

Psikanaliz ekolünün diğer bir kolu- nu S. Freud'un talebesi C.Jung oluşturmıştır. Jung'un ortaya atmış olduğu bu teoriye göre arşetip, metnin mazmun yapısına göre değil, şekline göre belirlenir. C.Jung, eserlerinde tekrar tekrar bu konuya dönerek belirtmekteydi: "Yine de hatalı bir görüşle karşılaşıyorum, güya arşetip, metnin mazmunu ile belirlenir ve kendisinde suçur altı fikirleri tasavvur ettirir." (Jung, 1959:79) Arşetip edebilikle ilgisi olmayan ve metnin dâhili yapısının tek elemanı olup türeme fonksiyonuna sahip bir kategoridir. Bu iddia, sonradan C.Levi-Strauss ve diğer strukturalistler tarafından halk edebiyatı ve antropoloji alanında kabul görek daha da geliştirilmiştir.

S.Freud'a ve kısmen de Jung'a dayanan psikanaliz ekolünün taraftarları, insan psikolojisine dayanmakla ikili karşılaşmaların nedenlerini açıklamayı amaç edinmişlerdi. Onlara göre herhan-

gi bir halk edebiyatı metni insan psikolojisinin aynası niteliğindedir. Bu nedenle de psikanalistler metinde karşılaştıkları herhangi bir unsuru soyutlaştırıp simgeleştiriyorlar. Şunu da belirtelim ki, simgeleştirme yapısal-semiotik metodun en esas unsurlarından biridir. Psikanaliz araştırma metodunun en çok yayıldığı bölge batı ülkeleri, esasen de Fransa'dır. Bu ekolün zararlı yönlerinden biri, her bir metni suçuraltı olaylarının işareti gibi görmesidir.

2.5. XX. yy.da ortaya çıkmış ve esasen Amerika'da yaygın olan ekollerden biri de pragmatik diye adlandırılan ve bazı yönleri ile morfoloji ekolüyle aynıyet oluşturan bir ekoldür. Pragmatik ekolün taraftarları (A.Dundes, Ben-Amos Hendriche vb.) kendi araştırma metodu unsurlarının çoğunu yapısal-morfolojik ekolün kurucusu olan V.Ya.Propp'tan almışlardır. Hatta A.Dundes kitabında Amerika aborijenlerinin masallarını, mitik hikayelerini, türkülerini yapısal-tipolojik açıdan öğrenirken V.Y.Propp'un "Masalların Morfolojisi" kitabına başvurur, bazı metodolojik verilerde Propp'a bağlanır. (Dundes, 1965) Pragmatik ekolün başlıca özelliği dilin felsefesine dayanarak metnin yapılış kurallarını ve nedenlerini açığa çıkartmaktır. Pragmatiklerin karşısında duran başlıca görev halk edebiyatı türlerinin tabiatını inceleyerek metnin yararlılık (veya yararsızlık) derecesini öğrenmektir.

2.6. Gerekli literatürün olmaması dolayısıyla Avrupa'da ve Amerika'da araştırmacıları bulunan retorik veya mantıksal tahkiye ekolü hakkında birkaç kelime söylemekle yetineceğiz. Retorik ekol (Jenette, R.Bart) metnin tahkiyesi- ni, estetiğin veya estetik kategorinin ob- jesi gibi öğrenir. Bu durumda bu ekolün

taraftarlarını mitin veya masalın direkt vazifesi değil, sanatta, kısmen de kültürde fonksiyonu ilgilendirir. Retorik ekol taraftarlarının başlıca amacı folklor metninin mantıksal gramerini oluşturmamakla sanatın (edebi sanatların da) yaşam mekanizmasını açıklığa kavuştur- maktır.

2.7. Yapısal-semantik araştırma metoduna tamamiyle uymasa da folklor metnlerinin sistemli tahlil metodu (Gatsak, Meletinskiy vb.) son otuz yılda, özellikle geçmiş Sovyetler Birliği'nde gelişmiştir. Folklor serisinden çıkan kitaplar bunun somut bir kanıtıdır. Sistemli tahlil metodu halk edebiyatı türlerinin yapısı ile edebi sanatların yapısını beraber araştırmakla bütün hakkında bilgi elde etmeye çalışır. Sistemli tahlilde metni oluşturan parçalar değil de, parçaların birbiri ile ilişkisi ve bu ilişkinin türün yapısı ile ne gibi bağlantısı olduğu öğrenilir. Yani herhangi bir metnin yapısı diğer daha üstün ve yaygın bir yapının (tür özelliğinin) küçük modelidir. Şu hâlde araştırılan metnin yapısı tek parçalı metin olarak değerlendirildiği için sistemli tahlil metodu da metnin bir parçasının incelenmesinin doğru olmadığı fikrini ortaya koymuş oluyor. (Nigmatullina, 1976:12-12) Bunun yanı sıra her bir türün folklorik ortamda daha iyi anlaşıldığı, fonksiyonunun, rolünün daha açık belirlenmiş olduğu bilinir. Meselâ sistemli tahlil metoduna göre masalların fantezi özelliği, mitte, efsanede de vardır. Ancak masallardaki belirgin fantezi özelliği bütüne bakıldığında ortaya çıkar, yani dış görünüşte fark edilmeyen özellikler folklor türlerinin tipolojik ve bütünüyle araştırılması sonunda meydana çıkar. Aynı şekilde her bir eserin poetikası da bütüne oranla aydınlığa kavuşur.

3.0. Folklor Metinlerinin İncelenmesi Unsurları.

Herhangi bir metnin yapısını ve semantiğini düzgün inceleme derecesi daha çok asıl veya ilkel olarak adlandırabileceğimiz kompozisyon elemanlarının ortaya çıkarılması ile karakterize edilmektedir. XX. yy.ın başlarından itibaren folklor veya halk edebiyatı uzmanları, sözlü anonim edebiyatın çekirdeğini oluşturan en küçük inceleme unsurlarını bulmaya çalışmışlardır. Bu arayış şimdi de devam etmektedir. Halk edebiyatı ve halk bilimi, pratik değere sahip geleneksel sınıflandırmadan (Müller, Vundt, Aarne, Veselovskiy) tutun da çağdaş yapısal-semiotik metodun verilerine dayanarak ortaya çıkarılan en küçük unsurlara kadar, uzun ve zorlu bir yol geçirmiştir. Ancak bugün bu çekirdeklerden birçoğunun anlamının değiştiğini söylemekte yarar vardır. Halk bilimcilerinin ve edebiyatçıların teklif ettikleri basit, bölünmez metin elemanlarını aşağıdaki şemada şu şekilde gösterebiliriz.

Bazı temel anlayışlar hakkında kısaca şunları söylemek mümkündür. Tip, metnin yapısı ile ilgili olmayıp, daha çok metinde mevcut olan ve herhangi bir cemiyet için karakteristik sayılan umumîleşmiş insanlardır. Bu anlamda metinde tip, tekrarlanan karakterlere göre belirlenmektedir. Tip anlayışı folklorun bütün türleri için, özellikle de mitler için geçerli olmayabilir.

Tipten farklı olarak motif, metnin küçük kompozisyon elemanı olup formel olarak mazmunu belirtmektedir. Motifler uluslararası seyyar tahkiye unsuru olup dilcilikte fonotiplerle kıyaslanabilir. Bu anlamda motiflerin çok varyantlı olması söz konusu olabilir.

Mifem ise metnin yapı elemanı olup özne ile yüklem arasındaki ilişkilerden

Şema 1. (Kronolojik değer)

En küçük unsurlar	İlk kez kullanan	Kullanıldığı yıl
Tip	A.Aarne (Fin bilim adamı)	1910
Fonksiyon	V.Prop (Rus bilim adamı)	1928
Motif	S.Thompson (Amerikan bilim adamı)	1932
Mifem	C.Levi-Strauss (Fransız bilim adamı)	1955
Motivem	A.Dundes (Amerikan bilim adamı)	1962
Diada	C.Breteau (Fransız bilim adamı)	1968
Term	P.Maranda, E.Köngäs Maranda (Amerikan bilim adamları)	1972

Şema 2. (Kıyaslayıcı nitelik)

Metnin en küçük unsurları	Ne öğretiyor
Tip=Motif	Tahkiyede motif veya tiplerin tekrarlanmasını
Fonksiyon=Motivem	Metindeki insanların faaliyetini içeren fonksiyonları
Fonksiyon=Mifem=Term	Metinde yer alan tiplerin faaliyetinden yola çıkarak tek yönlü ve çok yönlü kategoriye

ibârettir ve folklor şuurunun ikili karşılaştırmalardan ibâret olmasına dayanır. Her bir mifem konfliktik çözüm için birer anahtar rolünde görülmektedir.

Fonksiyon ve motivem, ilmi literatürde hemen hemen aynı anlamda kullanıldığından metinde var olan tipleri umumî bir grupta birleştirmektedir. Fonksiyonda esas mesele anlam bildiren tipler değil, türü oluşturan olaylar ve hareketlerdir. Bütün kahramanlar, kahramanların yardımcıları ve düşman unsurları en karakteristik ve tipik hususiyetlerine göre gruplandırılabilir.

Term de bazı yönleri ile fonksiyona benzemektedir. Ancak bunların arasındaki esaslı fark termlerin varyantlı olduğu hâlde, fonksiyonların statik olmasıdır. Demek ki, metinde bir varyantın termi diğer bir varyantın termi ile değiştirilebildiği hâlde, yine de aynı fonksiyonu yerine getirmekle yükümlü oluyor. Term cinsiyeti, yaşı, sosyal statüyü tayin eder.

Termler, sosyal-tarihi metinlerde sembol rolündedirler. Daha geniş anlamda termler, sihirli ajan, dramatik tip, kozmografik simge vs. rolünü üstlenebilir. Bütün bu cihetleri göz önünde bulundurduğumuzda şöyle diyebiliriz: Termler, metnin diğer küçük unsurlarından farklı olarak daha geniş kullanılma alanına sahiptirler.

Metnin bu küçük elemanlarının tahlili bir kez daha onların arasında uygun ve benzeri yönlerin olduğunu gösterdi.

4.0. Yapısal Araştırmanın (Yapısal-Tipolojik ve Yapısal-Semiotik) Tatbik Prensipleri

XX. yy.'ın ortalarından itibaren Batı ülkelerinde geniş şekilde araştırmaya konulan yapısal (aynı zamanda yapısal-tipolojik ve yapısal-semiotik) metod çağdaş halk bilimi ve edebiyatı karşısında büyük ufuklar açmıştır. Şu durumda,

her bir folklor metninin incelenmesinde sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

a) Halk edebiyatının herhangi bir türünde yapısal kompozisyon açısından kesin olarak değer kazanmış esas (constructif) elemanları yardımcı (fakültatif) elemanlardan ayırmak lazımdır. Esas elemanlar metinde yönlendirici olduğu hâlde, yardımcı veya ikinci dereceli elemanlar böyle bir yapıya sahip değildir.

b) Umumi benzer elemanlar daha çok tekrarlanan ve hem akraba hem de akraba olmayan halklarda, hatta yakın kültürel-ekonomik ilişkileri olmayan halklarda bile mevcuttur. Özel nitelikli unsurlara bilindiği gibi yalnız bir halkın, bir yörenin, bir etnik grubun halk edebiyatı ürünlerinde rastlanmaktadır. Bu tip elemanlar akraba olan halkların folklorunda dahi ortak olmayabilir. Özel nitelikli elemanlar halkın milli hususiyetleri ile ilgilidir. Şunu da belirtmek lazımdır ki, özel nitelikli elemanlar, etnosun veya etnik grupların umumî değerli elemanlarına göre sonraki devrin mahsulleridir.

c) Yapısal araştırma (yapısal-tipolojik, yapısal-semiotik) metodunu, birtakım önerileri göz önünde (halk edebiyatını şemalaştırmadan, formel yönlerini abartmadan, matematikleştirmeden) bulundurarak halk edebiyatının bütün türlerine ve ritüel-mit araştırmalarına tatbik etmek mümkündür.

5.0. Yapısal Metodların Kullanılması Konusunda Bazı Öneriler

Şunu özellikle kaydetmek gerekir ki, milli bünyesi, yayılma coğrafyası, yaşam tarzı, tarihi gelişme süreci ve psikolojisi ile farklılık oluşturan Türklerin folkloru diğer yerleşik halkların folklorundan ayrılmaktadır. XX.yy.da dünyada gelişen, yukarıda belirttiğimiz bu me-

totlara son derece dikkatli yaklaşmak gerekir. Bu metotlardan herhangi birinin kayıtsız-şartsız tatbiki araştırmacıyı yanlış sonuçlara götürebilir. Bu korku aynı şekilde klâsik Divân Edebiyatı ve çağdaş yazılı edebiyata uygulanan metotların halk edebiyatına tatbiki için de geçerlidir. Divân Edebiyatı, tıpkı çağdaş edebiyat gibi folklorlardan farklı bir boyut üzerinde gelişmiş, spesifik kuralları, fonksiyonu ve özel yöntemleri olan bir edebi hâdisedir. Klâsik edebiyatın edebi sanat anlayışı (aynı şekilde çağdaş edebiyatın) da halk edebiyatına tatbik edilemez, tatbik edilirse folklor metnini anlamakta olumsuz sonuçlar doğabilir.

Şu hâlde en doğru yol Türklerin halk edebiyatlarının kendi tabiatına uygun araştırma metodunun geliştirilmesi olarak görülmektedir. Ne yazık ki, bu konuda şimdiye kadar bir şey yapılmamıştır. Bunun başlıca sebebi, Türk dünyasında folklor çalışmalarının koordine edilmemesi ve dünya folklor çalışmalarının hızından çok geri kalınmasıdır. Elde olan halk edebiyatı metinlerinin varyant ve versiyonları ile birlikte akademik yayınının gerçekleştirilmemesi, bazı metin bilgilerinin ikinci elden alınması (Sovyetler zamanında Altay-Sayan Türklerinin, Yakutların folklor türlerinin bir kısmı Rusça yayınlandığından çalışma orijinalleri üzerinde değil tercüme üzerinde yapılmaktaydı. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra da Türkiye'de bilgileri daha çok tercüme edilen metinlerden elde edilmeye başlandı.) ve bazı metinlerin de üzerinde "ameliyat"ın yapılması (Sovyetler döneminde ideolojik, siyasi nedenlerden bir takım unsurların, özellikle dini-irfani unsurların metinden çıkarılması vs.) folklorun özel teorisinin ve araştırma metodunun olmamasına neden olan diğer bir etkidir. Her hâlde Türk folklo-

runa özgü araştırma metodunun oluşturulması bugün çözülmesi zorunlu olan esas meseledir.

NOTLAR

¹ Vicaire'e göre halk edebiyatında evrensellik değil, millilik hakîktir.

² E. M. Meletinskiy, makele ve kitaplarında yapısal metodun yönlerini derinden incelemiştir ve bu metodu araştırmalarında başarıyla tatbik etmektedir.

³ Levi-Strauss dört ciltlik büyük eserinde mit-le masal, mitle efsane arasında fark göstermemiştir, (Levi-Strauss, 1964-1971).

KAYNAKLAR

Engelgard B.M. Formalniy Metod v İstori Literaturi, Leningrad, 1927

Maranda P. Maranda Kõngäs E. Strukturne Modeli v Folklore, Zarubejnye İssledovaniya po Semiotike Folkloru, Moskva, 1985

Vicaire G. Etude sur la Poesie Populaire. Legendes et Traditions, Paris, 1902

Pomerantseva E.V. Etniçeskiye Funktsi Ustnoy Prozi Narodov Povoljiya, Otrajeniye Mejetniçeskih Protsesov v Ustnoy Proze, Moskva, 1979

Putilov B.N. Metodologiya Sravnitelno-İstoriçeskogo İzuçeniya Folkloru, Leningrad, 1976

Literaturniy Ensiklopediçeskiy Slovar, Moskva, 1987

Trudi po Znakovim Sistemam. vıp.1-16, Tartu, 1964-1983

Stepanov Yu.S. Semiotika, Moskva, 1971

Meletinskiy E.M. K Voprosu o Primeneni Struktarno-Semiotiçeskogo Metoda v Folkloristike, Semiotika i İskustvometriya, Moskva, 1972

Meletinskiy E.M. Struktarno-Tipologičeskoe İzuçeniye Skazki, V.Ya.Prop. Morfologiya Skazki, Moskva, 1969 Meletinskiy E.M. K Levi-Stros i Strukturnaya Tipologiya Mifa, Voprosi Filozofii, No: 7, Moskva, 1970 Meletinskiy E.M. Mifologičeskiye

Teori XX veka na Zapade, Voprosi Filozofii, No: 7, Moskva, 1971

Meletinskiy E.M., Neklyudov S.Yu., Hovik E.S., Segal D.M., Problema Strukturnogo Opisaniya Volgebnoy Skazki, Trudi po Znakovim Sistemam, IV vıp. 236, Tartu, 1969

Demers J., Ganvin L., Cambrou M. Quand le Contes se Constitue en Objet (s), Litterature, Nu: 45, Paris, 1982

Levi-Strauss C. Struktura i Forma, Zarubejnye İssledovaniya po Semiotike Folkloru, Moskva, 1985

Lotman Yu.M. Vstupitel'naya Statya, Semiotika i İskustvometriya, Moskva, 1977

Levi-Strauss C. Mythologiques: 1. Le Cru et le Cuit, Paris, 1964

Levi-Strauss C. Mythologiques: 2. Du Miel aux Cendres, Paris, 1966

Levi-Strauss C. Mythologiques: 3. L'origine des Manieres de Table, Paris, 1968

Levi-Strauss C. Mythologiques: 4. L'homme nu, Paris, 1971

Greimas A.J. Semantique Structural. Recherche du Methode, Paris, 1966

Zemlyanova L.M. Sovremennaya Amerikanskaya Folkloristika, Moskva, 1975

Lord A.B. The Singer of Tales. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1960

Veliyev K. Lingvistik Poetikaya Giriş, Bakı, 1989, 78-80

Jung C.G. The Archetypes and the Collective Unconscious, Collective Works, Vol. 9, London, 1959

Dundes A. The Study of Folklore, Prentice-Hall, 1965

Bkz: Folklor: Poetiçeskaya Sistema, Moskva, 1977

Nigmatullina Y.G. Metodologiya Kompleksnogo İzuçeniya Hudojestvennogo Proizvedeniya, Kazan, 1976